

Snježana Torbica*studentkinja doktorskih studija*

Grupa za teoriju umetnosti i medija, Interdisciplinarne studije Univerziteta umetnosti u Beogradu

Nasleđe Plavobradog: Smrt i tajne od Bartoka do Hičkoka

Bluebeard's Legacy: Death and Secrets from Bartók to Hitchcock, I.B.Tauris & Co Ltd, London, 2009.

Nasleđe Plavobradog: Smrt i tajne od Bartoka do Hičkoka (Bluebeard's Legacy: Death and secrets from Bartok to Hitchcock, 2009) deo je serije knjiga koje su uredile Grizelda Polok (Griselda Pollock) i Viktorija Anderson (Victoria Anderson). Ova transdisciplinarna knjiga istražuje uticaj priče Šarla Peroa (Charles Perrault) *Plavobradi* (La Barbe Bleue), iz 1697. godine, na XX vek kroz operu, muziku, književnost i film a u specifičnom odnosu prema kulturnim uslovima modernizma i modernističkih kulturnih formi od opere do filma. U fokusu je način na koji se elementi iz priče *Plavobradi* koriste da bi se istražila anksioznost muškosti suočena sa zahtevima žena za redefinisanje odnosa i polnu jednakost.

U prvom poglavlju pod nazivom Bluebeard's Curse: *Repetition and Improvisational Energy in the Bluebeard Tale*, Marija Tatar (Maria Tatar) govori o repetitiji ili ponavljanju kao najbitnijem elementu održivosti naracija unutar kultura. Sve priče, bilo da su verne originalu ili su čista improvizacija naratora, imaju svoj razvoj koji Tatar vidi u vidu pomeranja od kompulsivnog ponavljanja ka kreativnoj improvizaciji. Tatar navodi da je repeticija, odnosno ponavljanje, čin *performativnosti jezika* pozivajući se na Ostina (J. L Austina). „Kletve, čini, amajlije i želje iskazuju moć uma nad materijom i mogu se sagledavati kao potvrda naše najgore pretpostavke o magičnom mišljenju (razmišljanju) — da je razmišljanje podjednako delotvorno i da naše najdublje misli mogu izaći i promeniti realnost“ (27). Tatar zaključuje da efekti u stvarnom svetu dolaze kroz otkriće o moći reči koje konstruišu naše kulturne vrednosti, stavove i ideale.

U drugom poglavlju pod nazivom *Bluebeard, Hero of Modernity: Tales at the Fin de Siecle*, Mererid Pju Dejvis (Mererid Pw Davies) govori o bajci Plavobradi koja se od XVIII veka pojavljuje u Nemačkoj. Dejvis u svom tekstu govori o Plavobradom kao tragičnom heroju, svecu i zavodniku. Svoje zaključke objašnjava analizirajući serije tekstova u kojima lik Plavobradog evoluirao od negativnog ka pozitivnom, u kojima žena od heroine i feministkinje postaje mazohistički objekat sadističkom psihološki kompleksnom muškom nasilju. Stilizacija zločina Plavobradog kao seksualnih serijskih ubistava, je deo racionalizacije njegovih postupaka i ovakvo insistiranje na serijalnosti, smatra Dejvis, je tipično za modernističku kulturu.

Za Dejvis, zaokret ka moderni se izvršio prebacivanjem nasilja iz domena fizičkog u domen psihičkog čime su se racionalizovala ubistva izjednačavanjem istih sa seksualnim činom. Po Frojdu (Freud), nagon ka smrti leži u srcu ljudske psihe koja onda proizvodi sadizam nalik sadizmu Plavobradog. Dejvis to objašnjava binarnom pozicijom između muškarca i žene u kojoj žena izaziva krizu muškosti. Ubistva su, time, posledica pokušaja zadržavanja *status quo*. Ovaj sadizam, po Dejvisu, je obeležio sve priče o Plavobradom u XX veku.

Analizirajući operu *Duke Bluebeard's Castle* kompozitora Bele Bartok (Bela Bartok), Dejvid Kuper (David Cooper) nam pruža jedno moguće čitanje ove opere kroz muzičku semiotiku. Njegova analiza se zasniva na razmatranju odnosa između konteksta libreta ili scenarija i kompozitorovog muzičkog odgovora. Kuper zastupa dve pretpostavke gde po jednoj značenje može biti zakačeno za muziku (jer značenja nisu fiksna niti su vlasništvo muzike) a po drugoj, muzika može da interaguje sa ostalim elementima narativa kako bi stvorila jedinstveno značenje. U slučaju Bartokove opere, Kuper povezuje lični simbolizam kompozitora sa odabirom muzike, upoređuje kontraste u stilovima pevanja koji se kreću između neutralnih ka emotivnijim stilovima pevanja.

U četvrtom poglavlju pod nazivom *A Tale of an Eye: Revealing the Jew in Duke Bluebeard's Castle*, Viktorija Anderson pravi nekoliko paralela sa pričama koje u sebi imaju sponu između vida i znanja, i vida i smrti. Njena vizuelna metafora i jevrejska metafora imaju za cilj da istaknu mesto znanja i moći u bajkama i njihove povezanosti sa smrću. Iako je akcenat uvek na ženskim likovima, koje su vekovima demonizovane zbog posedovanja želje za saznanjem, Anderson izdvaja nekoliko muških protagonista koji bivaju proganani zbog neposlušnosti i raspravlja o odnosu kauzalnosti otkrivanja znanja i kazne — smrti. U jevrejskoj metafori Anderson upisuje tragičnu sudbinu jevrejskog naroda u likove tragičnih ženskih heroina, Judite i Salome.

Majkl Hiltbraner (Michael Hiltbrunner) u svom tekstu *Hidden debates under a Baroque Surface: Barbebleue by Georges Melies (1901)* govori o filmskom ostvarenju režisera Žorža Milijea koji je 1901. godine snimio film od devet minuta inspirišući se pričom o Plavobradom. Iako je scenario pretrpeo značajne izmene u odnosu na Peroovu priču, Hiltbraner nam ukazuje ne samo na izvanrednu karijeru ovog režisera i na razvoj filma kao novog medija, koji je dozvoljavao eksperiment do tada nemoguć u pozorištu, već i na emancipatorsku poruku filma u borbi za jednaka prava muškaraca i žena.

Grizelda Polok u interesantnom tekstu *Homme Fatalis: Murder, Pathology and Hollywood's Bluebeard*, pravi zaokret i postavlja pitanje gde su slike, priče, mitovi i legende koje će nas upozoriti na postojanje *homme fatal*. Za nju, lik Plavobradog je prikaz *homme fatal*. U tekstu, Polok o liku Plavobradog raspravlja prvenstveno sa stanovišta feminizma, služeći se dalje i strukturalizmom, antropologijom i psihoalozom radi što detaljnije analize.

Sedmo poglavlje pruža detaljnu analizu filma *Secret beyond the Door* u tekstu pod nazivom *The Enigma of Homecoming: Film Noir's Celebration of Domestic Anxiety* koji je napisala Elizabeta Bronfen (Elisabeth Bronfen). U veoma detaljnoj analizi filma sa stanovišta psihoanalize, Bronfen problematizuje pitanje popularnosti filma noar u vremenu posle Drugog svetskog rata, jer je film noar služio da povрати izmenjene odnose u društvu uslovljene odsustvom muškaraca. Njena analiza je usmerena na sve aspekte filma sa akcentom na glavnu heroinu Siliju (Celia) koja izigravajući detektiva i psihoanalitičara, uspeva da povрати izgubljenu muškost svog muža kroz bezuslovnu ljubav.

U poslednjem poglavlju teoretičar filma Ian Kristi (Ian Christie) u tekstu pod nazivom *Dying For Art: Michael Powell's Journey Towards Duke Bluebeard's Castle and the Filmic Art-Work of the Future*, daje istoriografski pregled stvaralaštva režisera Majkla Povelsa i njegovu genezu ka bavljenju temom poput Plavobradog. Povel je za Krista režiser spektakla. Analizu njegovog stvaralaštva, Kristi prati i likovnom analizom bitnih kadrova iz filmova, ukazujući na važnost kombinovanja boje i svetla, zvuka i boje, igre kako bi se ponovo napravio spektakl, koji je za njega umetnička forma budućnosti.

Transdisciplinarni pristup Peroovoj priči o Plavobradom ima za cilj da pozicionira lik Plavobradog unutar kulturalne istorije. Priča o Plavobradom počinje bespomoćnošću žene, njenom potragom za znanjem (ženskim grehom) i kaznom koju izvršava muškarac. Akcenat je uvek na binarnom odnosu između žene i muškarca gde žena pobuđuje sadizam muškarca. Uticaj ove priče na društvo i stvaralaštvo uopšte daje jasan razlog zašto se vodeći teoretičari književnosti, feminizma, filma i muzike bave ovom temom. Priča o Plavobradom je postala deo kolektivnog nesvesnog, nečeg dalekog i skrivenog isto kao što su njegove mrtve žene sakrivene u udaljenoj prostoriji, opominju nas na svoje prisustvo.